

LANDBRUGET I FORHOLD TIL LANDETS ØVRIGE ERHVERV.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 9. December 1924
af Folketingsmand Niels Frederiksen.

Ved Finanslovforslagets første Behandling i Folketinget i Aar blev der af Landbrugsraadets Formand, Folketingsmand Pinstrup holdt en Tale, som i det væsentlige angik det samme Æmne, som jeg har lovet at gøre nogle Bemærkninger om her i Aften. Hvis man af denne Tale tager det partipolitiske bort — de Hug, der faldt til forskellig Side — bliver der i det væsentlige tilbage to Ting, som jeg gerne vil knytte et Par Bemærkninger til. For det første dette: Landbrugsraadets Formand nævnte Landbruget som det særlig værdiskabende Erhverv i vort Folk; og dernæst dette: at han i sin Tale søgte at bevise, at dette Erhverv beskæftiger flere Mennesker end det fremgaar af Statistiken, idet mange, mange flere i vort Folk er knyttet til det danske Landbrug, end Statistikken viser.

Til Begrundelse af den første Paastand fremførte Landbrugsraadets Formand Eksporttallene og brugte disse saaledes, at han anførte, at Værdien af Landbrugets Eksport i de sidste 8 Maaneder androg $4\frac{1}{2}$ Mill. Kr. om Dagen, medens Værdien af Landbrugets Import kun androg ca. $1\frac{1}{2}$ Mill., saaledes at der altsaa fremkom et Overskud af omtrent 3 Mill. Kr. daglig. Hvis dette skal tages som et umiddelbart Udtryk for den overvældende værdiskabende Virksomhed, som foregaar ude i Landbruget, er Betragtningen ganske forkert. Vi maa jo ikke glemme, at det danske Landbrug som Erhverv raader over de væsentligste af vort Lands naturlige Rigdoms- og Værdikilder, at vi har hele den danske Landbrugsjord at tage disse Værdier fra, supplerende disse med det, man im-

porterer paa forskellig Maade i Bedrift og Erhverv. Derfor forekommer det mig, at disse Tal ikke kan bruges i denne Forbindelse, men kun som et Udtryk for, at det danske Landbrug som Erhverv ifølge sin Beskaffenhed og de særlige Forhold er det Erhverv, der er i Stand til at bringe de største Eksportværdier hjem til Danmark.

Hvad derimod den anden Paastand angaar, at Landbruget beskæftiger flere Mennesker, end det fremgaar af Statistikken, forekommer det mig at være fuldkommen rigtig. Der er jo i de sidste 40 Aar i det danske Landbrug sket en Produktionsomlægning, som for os, der har levet derude i de 40 Aar, er noget af et Æventyr. Naar jeg fra mit Barndomshjem i min Fødegaard husker, hvordan man dengang i en dansk Bondegaard levede næsten sit eget Liv, producerende det allermeste af, hvad der blev forbrugt i dette Hjem, knyttende mange forskellige Virksomheder til Bondens Bedrift ude og inde, maaske af primitivere Art, men alligevel fremskaffende det meste af, hvad der var fornødent, og jeg saa ser, hvordan der nu er foregaaet en Produktionsomlægning og dermed er indtraadt en ganske overordentlig ændret Arbejdsfordeling, saa maa jeg sige, at et dansk Bondehjem i mange Maader ikke ser ud som det gjorde for 40 Aar siden. Og denne Arbejdsomlægning der er fremkaldt af Produktionsomlægningen, har stillet det danske Landbrug i et ganske andet Forhold til Landets øvrige Erhverv, end det stod i dengang. Arbejdet er jo i Landbruget gennem disse 40 Aar blevet specialiseret i overordentlig stor Udstrækning. Landbruget gik over fra at fremstille Jordens Produkter til Brug for Landets Befolkning til at fremstille Eksportvarer, fra Korn dyrkning til Produktion med Eksport for Øje. Man maatte lægge hele sin Kraft ind i netop denne Produktion og skyde alt det fra sig, som andre meget bedre end Landbrugerne selv kunde gøre i Landbrugets Tjeneste. Skal man tale om værdiskabende Erhverv og om Landbruget som et saadant værdiskabende Erhverv, saa forekommer det mig, at man ikke maa glemme at understrege, hvormeget Værdi der er skabt ved det Arbejde, der af andre Borgere i Landet er gjort i Landbrugets Tjeneste, er gjort for det danske Landbrug; af Videnskaben gennem Forskningen og de Resultater, der er naaet ved Lærestalter, og den Oplysning, der derfra er spredt over det danske Bondeland; af Industrien, af vore Teknikere, vore Opfindere, der har været i Stand til at give Landbrugerne de Redskaber og Driftsmidler i Hænde, der

gjorde det muligt at forøge, at fordoble Jordens Udbytte; af Handel og Skibsfart, som der fra Landbrugets Side bliver stillet ganske anderledes Fordringer til nu end for 40 Aar siden.

Men denne stærke Specialisering af tidligere til Landbruget knyttet Arbejde, idet Landbruget har afleveret dette til andre Erhverv, men dog under Medvirkning fra disses Side, har, som jeg nævnte før, forandret hele Forholdet til Landets andre Erhverv. Der er derved efter mit Syn opstaaet et Interessefællesskab mellem Landbruget og Landets øvrige Erhverv, som ikke er mindre, men langt større, end Interessefællesskabet var tidligere. Og dette beror paa, at Landbrugets Produktionsmuligheder, Eksportmuligheder, Muligheder for Frembringelse i højeste Grad er afhængig af, hvordan Arbejdet i disse Specialvirksomheder udøves. Men denne Udsondring af Virksomhederne har medført en anden Ting, nemlig Muligheden for en Skærpelse af Modsætningsforholdet mellem Landbruget og Landets øvrige Erhverv. Landbruget har nemlig den Særstilling, at det er ude af Stand til at prisbestemme de Produkter, det fremstiller. Det er alene Verdensmarkedets Pris, der ligger til Grund for Udbyttet af dansk Landbrug for Tiden. Det er de Priser, man kan opnaa derude, der betinger og bestemmer, hvad Landbruget kan yde indenfor vort Lands Ramme, og saaledes som Landbrugets Struktur i Øjeblikket er, er det ganske umuligt at tænke sig, at man indenfor Landbruget med nogen Fordel skulde kunne danne Sammenslutninger, der har til Hensigt at forøge Priserne for Landbrugets Produkter indenfor Landets Omraade. Anderledes stiller det sig med Landets andre Erhverv, og dér kommer i nogen Grad Modsætningsforholdet frem. De, der udretter en ganske bestemt Gerning eller øver en ganske bestemt Produktion indenfor dansk Erhvervsliv, f. Eks. i Industri eller Handel eller som Bestillingsmænd af enhver Art, har i vor Tid baade forstaaet og ogsaa prøvet paa forskellige Maader at udnytte Muligheden for gennem Sammenslutning, gennem Prisaftaler, at gøre deres Interesser gældende paa en saadan Maade, at det er mærkbart indenfor vort Samfund. Den danske Landbrugsbefolkning maa ifølge hele sin Produktion, ifølge hele sin Stilling, som jeg nævnte før, derfor blive udprægede Frihandelsmænd. Jeg er ganske sikker paa, at det ikke er saa meget, fordi man er Tilhænger af Frihandelens Idé som saadan, og fordi man forstaar dennes Rækkevidde ogsaa udover Landets Grænser, mellemfolkeligt,

men at det stærkest og mest er, fordi man er erhvervsmæssig interesseret i, at netop den Form for Samhandel med den øvrige Verden holdes i Hævd herhjemme. Jeg tror, at dette er et holdbart Grundlag for Opfattelsen. Jeg er ganske overbevist om, at det skal vise sig i de Tider, der kommer, som det har vist sig i de Tider, der er gaaet, at hvis der af andre Erhverv i vort Folk stilles Krav om en lovbeskyttet Særstilling for Produktionen, som kan medføre, at Landbruget kommer til at betale mere for de Driftsmidler og andre Hjælpe-midler, som det skal have til sin Raadighed fra Industri og Haandværk, saa vil det danske Landbrug møde op tæt sluttet mod en saadan Lovgivning. Derom er der ingen Tvivl. Der kan maaske endnu være enkelte indenfor Landbruget, der er Tilhængere af Toldbeskyttelse og lignende Særforanstaltninger. Jeg tror, at der er nogle faa saadanne, maaske nogle enkelte større kornproducerende Jordbrugere, der hverken politisk eller erhvervsmæssigt betyder noget i dei danske Landbrug. Med Hensyn til Sammenslutninger indenfor Handelsstanden, gaaende ud paa gennem Prisaftaler at opretholde en Pris for de Varer, Handelsstanden skaffer os, der er højere end rimeligt og nødvendigt, stiller Forholdet sig paa samme Maade. Netop af den Grund, jeg nævnte før, vil det danske Landbrug samlet og helt kaste sig imod en Udvikling gaaende i den Retning. Vor Tid er jo rig paa Eksempler i den Henseende. Vi har mange Slags Fagforeninger i vort Folk; de begynder helt oppe ved Toppen og ender helt forneden, og de udspringer af det samme: gennem Sammenslutningens Styrke at faa det mest mulige ud af sine Medmennesker. Dette er jo fuldt berettiget, naar man ikke overskrider de rigtige Grænser, og Fagforeninger har i mine Øjne samme Berettigelse, hvad enten det er Læger, Dyr læger, Landinspektører eller Arbejdere, der har dannet dem; og de tager ogsaa lige haardt paa Tingene, idet de nemlig rækker saa langt, de overhovedet kan naa. Derfor vil man overfor en Udvikling i den Retning støde paa Modstand fra det samlede Landbrug, der ikke er i Stand til at gøre noget lignende og derfor maa kræve, at Uret, øvet af Organisationer, modvirkes med alle de til Raadighed staaende Midler uden Hensyn til, om Fagforenings-tyranniet stammer fra den ene eller den anden Side. Overfor Handelsaftalerne, Prisaftalerne, Fagforeningstarifferne, skal jeg gøre den Indrømmelse, at de har deres Berettigelse i vore Tider; jeg forstaar det i hvert Fald, naar det gælder dem, der har det ringest, idet det er dem, der stærkest har Be-

skyttelse gennem Sammenslutning behov. Der er endnu en Del indenfor Landbruget, der drømmer om Frikonkurrence for de øvrige Erhverv. I mine Øjne er det nærmest en skøn Drøm, der ikke har meget med Virkeligheden at gøre. Vor Tid er altfor gennemorganiseret til, at man med Rette i stor Udstrækning kan tale om Frikonkurrence. Der er ingen Tvivl om, at man indenfor Landbruget er sig bevidst, at man paa dette Omraade kan komme ud for Ting fra de øvrige Erhvervs Side, som Landbruget ikke kan stille noget tilsvarende op mod. Imidlertid tror vi derude i Almindelighed, at som Forholdene i Øjeblikket ligger for det danske Landbrug, er dette vel en Tingenes Tilstand, som man maa prøve paa at forstaa, at vurdere og kende paa en saadan Maade, at man ikke dømmes uretfærdigt og urimeligt om det, der sker i saa Henseende fra de øvrige Erhvervs Side.

Men der er en anddn Ting, som særkender eller særpræger det danske Landbrug i Forhold til de øvrige Erhverv, og det er dette, at dei danske Landbrug er knyttet til Besiddelse, og her spiller Kapitalmagten maaske en stærkere Rolle end i hvert Fald i mange andre Erhverv. Jeg tror ikke, man kan sige om dansk Landbrug, at det staar samlet, tæt sluttet mod Kapitalmagtens Overgreb. Man kan vel ikke sige, at vi har en Kapitalisternes Fagforening her i Danmark, saa langt er vi vist ikke naaet endnu. Men hvis vi havde en saadan, er ieg ikke helt sikker paa, om ikke en Del af Landbrugerne vilde melde sig ind i den, og Modstanden mod den vilde i saa Fald af den Grund blive svag. En hel Del Landbrugsindehavere er jo nemlig ikke blot Landbrugsindehavere, men til en vis Grad ogsaa Kapitalindehavere. Jeg tror, at det gør dette Forhold vanskeligt. Det, der i mine Øjne er en Styrke for det danske Landbrug, kan ogsaa blive en Svaghed. Det, der særpræger dansk Landbrug mellem Landets Erhverv i denne Forbindelse er, at Landbrugerne knytter hele deres Bedrift til en Besiddelse, de engang har erhvervet, hvilket Forhold i Almindelighed vedvarer hele deres Liv. Det medfører i erhvervsmæssig Henseende, at Landbrugerne mere end andre Erhvervsudøvere maa disponere paa langt Sigt. Det fremtvinger Forpligtelser for Landbrugerne, som ikke gør dem ringere, selvom de paa visse Omraader kan være svære nok. Det nødvendiggør det, jeg nævnede før, Dispositioner paa langt Sigt. Det nødvendiggør Opsparing for at komme i Besiddelse af et Landbrug og for at kunne beholde det. Det staar i Forbindelse med det bedste i dansk Bondekultur, og

jeg tror, at man uden at overdrive kan sige, at paa mange Omraader er dansk Landbrug Nationens Sundhedskilde. Det er det dels, fordi dette Erhvervs Vilkaar er af en egen Art, og dels, fordi det fremtvinger menneskelige Egenskaber, som jeg synes, at vor Nation ikke kan undvære. Man er nødt til som Landbruger, hvis man vil være det i Ordets bedste Forstand, at lade være med at lade sig paavirke altfor meget af Nuets og Nuets Forhold. Jeg ved godt, at Krigens Aar forte en isnende, ødelæggende Vind ind over den gode danske Bondekultur. Jeg ved godt, at i Krigens Aar var der ude omkring i det danske Bondeland meget af det bedste i den danske Bondebefolkning, der omend ikke gik over Styr, saa dog led Skade, og jeg har med Bekymring set, hvordan Forholdene derude udviklede sig i en i mine Øjne forkert Retning, idet jeg tror, at hvis det, der særpræger dansk Landbrug i Forhold til Landets øvrige Erhverv paa dette Omraade, forsvinder, saa er noget af det bedste i vort Folk gaaet tabt. Det er maaske lidt ubeskedent at sige det — jeg hævder det alligevel — det ligger i, at Landbrugeren maa lære Nøjsomhed, maa lære at indrette sig paa en noget anden Maade end andre Erhvervsudøvere, fordi Landbruget er af en saadan Beskaffenhed, at det kalder, synes det mig, paa nogle af de bedste Egenskaber i Mennesker. Landbrugerne omgaas alt, hvad der er levende i deres Bedrift fra Dag til Dag; de lærer at disponere paa en saadan Maade, at Udbyttet bliver afhængigt af mange forskellige Ting. De ved aldrig som den lønnede Tjenestemand eller Bestillingsmand, hvad Aarets Udbytte af deres Gerning bliver; det afhænger af mange, mange forskellige Forhold, men først og mest af deres egen Dygtighed. Jeg tror, man tør sige uden Overdrivelse, at i Landbruget spiller den personlige Dygtighed en overvældende Rolle, og det er sundt, og det er godt. Efter min Opiattelse er der ikke noget, der i den Grad virker ødelæggende paa den menneskelige Karakter som dette, at hvad enten man bestiller meget eller lidt, faar man lige meget i Løn; enten man gør sin Gerning dygtigt eller daarligt, faar man lige meget. Det forekommer mig, at dette, at man almindeligvis faar Løn som forskyldt, Uheld og den Slags Ting fraregnet, har en ansporende og heldig Virkning, og som praktisk Landmand har jeg Gang paa Gang set det. Men dernæst, at man derude — det lyder maaske i denne Forsamlings Øren lidt underligt, men ikke desmindre siger jeg det — at man derude i Landbruget baade maa, skal og kan finde Tilfreds-

stillelse ved de mere primitive Livsglæder. Det er for mig en Værdi, dette, at man derude har Livsglæderne liggende i sin Gerning, maaske mere end i nogen anden Virksomhed; det er ikke at foragte. Er man Landbruger med Liv og Sjæl, har Sans for og Interesse for den Gerning derude, saa ligger der Glæder gemt i den Gerning, som er primitive, men som er sunde og gode. For Folkets Sundhed tror jeg, det betyder en Del. Jeg skal være den sidste til at bryde Staven over Byboen, fordi han lever sit Liv anderledes end Landboen. Det er taabeligt at forlange, at man inde i Byerne skulde kunne leve sit Liv ligesaa nøjsomt, som man kan det ude paa Landet. Byboen er jo berøvet næsten alt det, som vi derude kan fryde os over. At forlange, at Arbejderen i Byen eller Bestillingsmanden, eller hvem det nu kan være, ikke maa søge mere ud til Adspredelse, end Landbrugerne gør det, vilde være urimeligt. Landboen har, som jeg nævnte før, jo næsten Adspredelse for sig liggende udenfor sin Dør, saa snart hans Gerning er endt. Jeg nævner dette, fordi det, sammen med meget andet var, forekommer det mig, udsat for Fare i Krigens Aar. Jeg betragter det som et Udslag af god, sund Bondekultur, naar Manden derude kan bevare sit Hjem som et Bondehjem, bevare sin Livsførelse uden at være paa-virket af den Storm, som gik over Landet i Krigens Aar, og jeg er ganske overbevist om, at det betyder saa meget, at det bliver den Del af den danske Bondebefolkning, der kommer til at føre dansk Landbrug gennem de trange Tider, naar de engang kommer. At de kommer engang i Fremtiden, som de har været før, er utvivlsomt. Den moderne Type Landboer, som vi saa opstaa under Krigen, vil være blæst væk længe inden vi er midt i Nedgangstiden. Det bliver den danske Bondetype, der bevarede Bondehjemmet, Bondelevevisen og endda forstod sin Tid i sin Gerning, der kommer til at tage Tønnen og føre dansk Landbrug videre, naar alle de andre er borte. Jeg har indskudt dette, fordi jeg gerne ved denne Lejlighed vil sige, hvad det er, der efter min Mening paa dette Omraade særpræger dansk Landbrug mellem Landets Erhverv.

Jeg gaar saa over til at omtale det Forhold, som dansk Landbrug maa staa i til Kapitalen, og der kommer jeg til at omtale noget, som ogsaa har udviklet sig i forkert Retning ganske overordentlig stærkt under Krigen. Jeg tror, at de Farer, der truer dansk Landbrugserhverv fra Toldbeskyttelsesmændene, fra dem, der træffer Prisaftaler og prøver paa gen-

nem Sammenslutning at faa det mest mulige ud af den Gerning, de udøver, er forsvindende, sammenlignet med den Fare, der truer fra den Overkapitalisering, den Overprioritering af dansk Landbrug, som har taget Fart i de senere Aar. Jeg tror, at dansk Landbrug aldrig har været udsat for saa store Farer som netop under Krigens Aar. Den overordentlig hastige og voldsomme Prisstigning paa alt, men først og fremmest paa danske Landejendomme, og den Sættens Kreditgivning til dansk Jord i System, som har fundet Sted, har en Skyggeside, som vil være mærkbar og synlig i de Aar, der kommer. Der er ingen Tvivl om, at hvis den Udvikling, som vi har været inde i i de sidste Aar, skal fortsættes, vil det føre til, at dansk Landbrug bliver truet haardt af Kapitalens Førsteret. Som praktisk Jordbruger har jeg kunnet følge, hvad der er foregaaet i saa Henseende derude. I den Gerning, jeg har daglig, har jeg maaske mere Anledning end de fleste til at se Forskellen mellem Tilstanden nu og den for blot ti til femten Aar siden, og jeg tager ikke i Betænkning at sige, at hvis den Udvikling skal fortsættes, saa bliver Resultatet i mine Øjne dette, at de danske Landbrugere bliver ikke alene en faatallig Samfundsklasse i Sammenligning med de Klasser, der er beskæftiget ved Landets øvrige Erhverv, men ogsaa en gældbunden Samfundsklasse, og det er hverken Landet eller Landbruget tjent med. Det har ikke været muligt for mig at faa konstateret gennem statistiske Oplysninger Prioritetsgældens Stigning gennem de sidste Aar. Jeg haaber, at man ved Bearbejdelsen af Resultaterne af de sidste Ejendomsskyldvurderinger ikke vil forsømme at give os en statistisk Opgørelse over Prioritetsforholdene indenfor dansk Landbrug. Vi har kun Opgivelser i saa Henseende fra de Ejendomshandler, der er foretaget i de senere Aar, og den Statistik, der kan bygges derpaa, er ikke fyldestgørende. Jeg kan som praktisk Landmand se, at hvis man tog de statistiske Tal bogstaveligt, vilde man faa et forfærdende Billede af Tilstanden ude i Landet i saa Henseende, et Billede, som slet ikke holder Stik, og som vilde føre til det Indtryk, at den procentvise Stigning af Prisen paa Landbrugsjord er overfløjet af den procentvise Stigning af denne Jords Prioritering. Virkeligheden er ikke tilnærmelsesvis saa gal, for var det Tilfældet, saa var Tilstanden fuldkommen haabløs. Det er dog slem nok endda i mine Øjne, fordi Forholdene har medført en Omsætning af Ejendomme til unge Landbrugere, hvorved de har erhvervet Jord under ganske overordentlig vanskelige

og uheldige Vilkaar, der har paalagt disse unge Forpligtelser overfor Kapitalmagten, som vil knuge dem hele deres Liv. En Tingenes Tilstand, hvor Belaaningsmuligheden indenfor dansk Landbrug forøges mere og mere, og hvor Priserne skrues op over det, der er naturligt og rimeligt, vil medføre en Forringelse af Landets økonomiske Stilling og en Svækkelse af Landbrugserhvervets Stilling i Fremtiden. Det er det, der er sket i de senere Aar. Der er en anden Fare forbunden hermed, idet den Udvikling, jeg har nævnt her, sikkert har medført, at man derude har sat sine Fordringer til Livet højere, end man vilde have gjort, hvis man ikke havde haft de uredelige Værdier at regne med, som vi har haft gennem de sidste Aar, og der kommer jeg til at nævne et Spørgsmaal, som har den allerstørste Betydning for Landbrugserhvervet, nemlig Valutaspørgsmaalet. Der er vel næppe noget Erhverv i vort Land, der mere er interesseret i, at dette Spørgsmaal bliver løst hurtigst muligt og bedst muligt, end netop det danske Landbrug, fordi Erhvervsmulighederne for alle de mange tusind, der rykker frem Aar efter Aar derude, i allerhøjeste Grad er betinget af, at vi faar et redeligt Pengevæsen i Danmark hurtigst muligt. Jeg kan ikke undlade at drage dette Spørgsmaal frem, fordi det synes mig at betyde saa overordentlig meget, og fordi jeg jo ser, hvordan de unge i Landbruget i tusindvis rykker ind med Forpligtelser overfor Kapitalmagten, som jeg gruer for vil knække dem, hvis de skal indfri dem fuldt og helt i den Fremtid, de gaar i Møde. Netop fordi disse mange tusind smaa Bedrifter derude er bygget paa Erhvervelse af Ejendom, har dette Spørgsmaal en ganske overordentlig Betydning. Andre Erhverv, hvis Eksistens er betinget af andre Forhold, kan jo ikke have en tilsvarende Interesse i dette Spørgsmaal, selvom jeg indrømmer, at Interesserne kan være stærke ogsaa andre Steder. Mange Forhold, først og fremmest den voldsomt koncentrerede Efterspørgsel efter Erhverv, Bedrift, Hjem ude i Landbruget har drevet Priserne paa dansk Jord op i en Højde, som jeg tror ligger betydeligt over det, Landbruget selv med de nuværende Valutakurser er værd. Jeg tror, at ikke ret mange af de Landbrugere af Middeldygtighed, der i de sidste Aar har erhvervet Landbrug, vil være i Stand til at bringe saa meget ud af dem, at de kan forrente den Sum, Landbrugene har kostet, og naar Landejendomspriserne ligger saa højt, saa er de drevet højere op, end de bør ligge. Naar saa tillige Valutaspørgsmaalet hænger som et truende Sværd over de unge der-

ude, saa synes Tilstanden paa dette Omraade mig alvorlig. Jeg tager ikke i Betænkning at sige, at mange tusinder af vore dygtige unge Landbrugere vil, hvis Kronen i Løbet af en kortere Aarrække drives i Pari, komme til at gaa fra Hus og Hjem uden at eje en Øre, og vil have sat deres unge Aars bedste Kraft og medbragte Kapital over Styr. Jeg kan ikke se, at der er nogen Mulighed for, at de kan klare de Forpligtelser, som den abnorme Tingenes Tilstand har drevet dem ind i, uden at knække sammen. Derfor er jeg af den Opfattelse, at man paa dette Omraade maa tage med Varsomhed, ikke mindst for Landbrugets Skyld. Jeg siger det i denne Kreds, fordi jeg ved, at her findes saa mange for-maaende Borgere i Landet, hvis Røst finder Ørenlyd mange Steder i vort Folk; og jeg siger det for den Ungdoms Skyld derude: tag paa dette Spørgsmaal med den Alvor, som dette Spørgsmaal kræver, og lad os ikke lade os forlede af Følelser i saa Henseende. Jeg bekender aabent, at jeg er Nedskæringsmand for den Ungdoms Skyld, der skal bære dansk Landbrug i de kommende Aar. Men Forholdene ligger til-lige saadan, at man ogsaa paa andre Omraader herhjemme, gennem vor Politik, gennem den hele Udvikling har begaaet Fejlgreb overfor dansk Landbrug som Erhverv og dets Forhold til Kapitalmagten. Lovgivningsmagten har altfor meget lyttet til de Røster, der ude fra Landbruget talte Kapitalister-nes Interesser med Landbrugets Mund. Man har altfor meget lyttet til de Røster, der forlangte Reforme i vort Folk, hvis Virkning vilde blive, at Indehaverne af dansk Jord, af danske Landejendomme, en skønne Dag kunde glide fra Landbruger-nes Rækker over i Kapitalisternes, fremtidig levende af den Formue, de erhvervede ved Afhændelse af deres Landbrug, idet man har glemt, at for hver Gang man gik for langt den Vej, maatte den unge, der rykkede ind og løste Faderen af ude i Hjemmet, betale for den Fordel, Faderen fik. For der ligger Modsætningerne indenfor Landbruget og møder hin-anden; skal man hjælpe en Børneflokk i Vej derude paa rimelig Maade, da gælder det om at foreholde Lovgivningsmagten, Samtiden, at det er deres Interesser, der bør varetages frem for deres, der rykker bort fra Landet. Jeg bekender ganske aabent som Landbruger, at jeg har mere Interesse for dem, der bliver derude, end for dem, der rykker derfra. Det bliver ikke dem, som rykker ind til Byerne som Pensionister, der kommer til at bære dansk Erhvervsliv og dansk Landbrug i Fremtiden. Det bliver den Ungdom, der skal kæmpe

sin Kamp for Eksistensen ude i det danske Bondeland. Derfor hører jeg til dem, som beklager, at Udviklingen er gaaet for meget i den Retning. Man har glemt at tale Ungdommens Sag i Landbolovgivningen her i Danmark. Det vil kræve sit Offer af den Slægt, der i de sidste femogtyve Aar og særlig i de sidste ti Aar er rykket ind i danske Landbohjem i vort Land. Jeg nævner dette, fordi det i mine Øjne særpræger Landbruget som Erhverv i Forhold til Landets øvrige, idet det nødvendigvis maa medføre, at man maa tage paa disse Spørgsmaal paa en lidt anden Maade ude i Bondelandet, end man maaske er tilbøjelig til fra de andre Erhvervs Side. Og jeg lægger heller ikke Skjul paa, at jeg ser Muligheden for at bevare det bedste i den danske Bondebefolkning stærkest i de smaa Landbrug. Der findes i stærkest Grad Udtryk for god, gammel Bondekultur, det nemlig, at man lever sit Liv derude i Tarvelighed, men sundt menneskeligt set; det, at man derude mere end maaske ret mange andre Steder staar med fuldt Ansvar for sine Handlinger; det, at man derude er i Stand til at leve sit nøjsomme, tarvelige Liv, passende sin Bedrift sammen med sin Familie, lærende Børnene Arbejdets Glæde og Arbejdets Udøvelse op gennem Barneaarene. Det sætter jeg som noget, der er værd at tage med, naar man taler om de Muligheder, de forskellige Erhverv rummer for at fremme Sundheden og de bedste Egenskaber hos det danske Folk. Jeg vil ogsaa i denne Forbindelse gøre opmærksom paa, at i de mindre Landbrug Danmark rundt ligger Muligheden for at bevare Landbrugets forholdsmæssige Talstyrke frem for de andre Erhvervs. Jeg tror ikke et Øjeblik paa, at Landbruget kan tage til sig Befolkningstilvæksten, efterhaanden som den melder sig med sine Krav. Men kunde vi endda blot naa saa langt ude i det danske Landbrug, at vi var i Stand til at vise Plads og Virkefelt til den Ungdom, der vokser op ude blandt os og har Lyst til at blive derude, var der sket et stort Fremskridt herhjemme i Danmark. Jeg ser, at paa dette Omraade rummer Landbruget som Erhverv store Muligheder for ved sin Tilstedeværelse i tilstrækkelig Talstyrke at øve en heldig Indflydelse og Indvirkning i det danske Folk. Jeg tror, at alle mere eller mindre nærer en vis Bekymring for den Udvikling, vi har set i det sidste kvart Aarhundrede, Flugten fra Landet ind til Byerne. Der er sikkert ikke ret mange alvorlige Kvinder og Mænd, der ikke ængstes for Resultatet i det lange Løb af en fortsat Udvikling i den Retning, idet det naturnødvendigt medfører den

stærkere Spænding Samfundsklasserne imellem, de mere og mere oprivende sociale Kampe, der altid koster, altid ødelægger, og som snart er kommet saa vidt, at det i Krigen Erhvervene og Samfundsklasserne imellem gaar ligesom i Krigen Landene imellem, at alle taber. Var det muligt at fremme en Udvikling i vort Land, der gjorde disse Kampe mindre og mindre nødvendige, da var i mine Øjne meget vundet. En Udvikling af dansk Landbrug i den af mig antydede Retning vil gøre dette muligt, fordi ogsaa der særpræges dansk Landbrug i Forhold til de øvrige Erhverv. Den Jordbruger i Danmark, der i et mindre Landbrug lever sit Bondeliv i bedste Forstand, bliver i Kraft af sin Bedrift den formidlende Borger i Landet i Henseende til de Forhold, jeg nævnte. Det bliver kun muligt at naa dette gennem de smaa Landbrug. Gennem Storbedriften i Landbruget kan dette ikke naas; der er Interesse modsætningerne og Klasse modsætningen for stærk, og deres Indehavere kan aldrig i deres Virksomhed kaldes til den Gerning, som de andre er i Stand til at øve. Derfor tror jeg, at Landbrugets Forhold til de øvrige Erhverv ogsaa maa ses med dette som Baggrund, at det sikkert er tjenligt for vort Folk som Helhed, om Landbruget er i Stand til at bevare sin talmæssige Styrke i Forhold til de øvrige Erhverv i de Tider, der kommer. Og saa er der til allersidst dette at bemærke i denne Henseende, at man, forekommer det mig, helt menneskeligt set har Lov til at kræve lidt mere af Landbrugerne paa visse Omraader end af andre. Den Mand, der i Danmark naar at faa en Bedrift som sin egen, et Hjem, der er hans, en Virksomhed, som han kan præge med sin Personlighed baade ude og inde, han maa knyttes stærkere til vort Land end den, der paa en vis Maade er hjemløs i sit eget Fædreland. Jeg tror, at man med nogen Ret kan kræve mere her, og jeg tror ogsaa, man kan gøre det uden at blive skuffet. Den almindelige Borger i Landet, der har sit eget Hjem at værne og værge og kæmpe for, faar en Tilknytning til Landet som Helhed, hvis han er sund og god, som naturnødvendigt maa melde sig med større Styrke hos ham end hos den, der bliver tvunget bort fra Bondejorden ind til Byens Arbejderkaserner, findende sit Hjem i et Par smaa Lejestuer, hvor han ikke har det fjerneste, han kan præge med sin Personlighed. Den, der af Lyst og Interesse gaar herind, skal have Lov dertil, men for den, der mod sin Vilje tvinges herind, gaar der noget i Stykker af Menneskeværdi, der ogsaa er værd at værne.

Derfor vil jeg slutte mine Betragtninger om dansk Landbrug i Forhold til Landets øvrige Erhverv med at sige, at jeg har jo prøvet paa at give et Rids af dette Erhvervs Stilling i store, korte Træk. Emnet er jo saa stort, at hvis man vilde pensle det ud i Enkeltheder, kunde der siges mangt og meget. Jeg har overfor denne Forsamling efter ringe Evne prøvet paa at fremdrage det, som jeg syntes havde Betydning, ikke alene med Hensyn til Landbruget, men ogsaa med Hensyn til de øvrige Erhverv, og jeg vil slutte med at sige, at i jo større Grad vi herhjemme i Danmark formaar at forstaa hinanden i Ordets bedste Betydning, i des større Grad er vi i Stand til at bringe vort Folk fremad til bedre og lysere Vilkaar. Og jeg er blandt dem, der tror, at det ikke er god Gerning at prøve paa at forringe hinandens Værdi som Borgere i Landet. Jeg tror, det er bedre Gerning at prøve paa at finde det, som er det rigtige, nemlig at forstaa den Værdi for vort Folk, som vi alle har hver paa sin Plads, naar hver enkelt gør den Gerning, han nu engang bliver sat til. Men saa tror jeg ogsaa, det er klogt, at man i Omtalen af Lovgivningsarbejde og Samfundsspørgsmaal ikke glemmer det menneskelige, men engang imellem prøver at se, om der bag ved det, som er udtrykt i Lovparagraffer, kan opnaas noget menneskeligt. Og jeg for mit Vedkommende som født Landbruger og Landbruger med Liv og Sjæl den Dag i Dag tror, at der derude ligger Værdier at hente til Lykke for vort Land i stort Maal, naar blot vi i Fællesskab vil hjælpe hinanden til, at de Værdier kan løftes af de Slægter, der kommer.